

Андрій Володимирович ЗАВГОРОДНІЙ

кандидат фізико-математичних наук,
кафедра економіки та інформаційних технологій
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини вищого навчального
закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
E-mail: andrew-mdu@ukr.net

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Завгородній, А. В. Дослідження особливостей зовнішньоекономічної торгівлі послугами регіональної економіки [Текст] / Андрій Володимирович Завгородній // Український журнал прикладної економіки. 2019. – Том 4. – № 2. – С. 44–51. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Зовнішньоекономічна активність регіонів на сьогоднішній день виступає як фактор, що сприяє підвищенню добробуту населення, покращенню якості його життя, а також соціально-економічному розвитку території і підвищенню її конкурентоспроможності.

Мета статті полягає в проведенні аналізу зовнішньоекономічної торгівлі послугами на регіональному рівні та виявлення її особливостей.

Результати. Проведено порівняльний аналіз динаміки експорту послуг досліджуваних областях за період з 1996 по 2018 роки: виявлено періоди зростання, скорочення, пікові значення, визначено лідера – Одеську область. Поряд з тим наголошено, що за період з 2012 року, за рахунок скорочення показнику в Одеській та зростання в Миколаївській областях, розрив між ними значно скоротився. Проведено аналіз динаміки обсягу імпорту послуг в економіці досліджуваних областей. Визначення лідера - Одеську область, розглянуто тренди динаміки за досліджуваний період. Надано розрахунок показників динаміки сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській області. Надано розрахунок показника ланцюгових приростів зовнішньоторговельного сальдо послугами в Миколаївській області, що свідчить про значну амплітуду коливань та скорочення з 2014 по 2016 роки.

Висновки. Розраховано та проаналізовано сальдо зовнішньої торгівлі послугами в досліджуваних областях: в лідерах до 2010 року була Одеська область. В подальшому відповідно до динаміки експорту послуг в Одеській та Миколаївській областях спостерігається їх зближення до фактичного зрівняння у 2018 році. Вартує уваги позитивне значення сальдо за всіма областями за весь досліджуваний період. Проведений аналіз дозволяє стверджувати про відчутну залежність зовнішньоекономічної діяльності областей Причорноморського району від загальної ситуації в країні з різнонаправленими тенденціями змін показників, що дозволяє визначити її як неоднорідну за складовими.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність регіону, експорт, імпорт, динаміка, регіональні зовнішньоекономічні відносини, зовнішньоекономічні зв'язки регіону.

**RESEARCH OF FEATURES OF FOREIGN ECONOMIC TRADE OF REGIONAL ECONOMY
SERVICES**

Abstract

Introduction. Nowadays the foreign economic activity of the regions serves as a factor contributing to improving the population well-being, improving its life quality, as well as territory socio-economic development and increasing its competitiveness.

The purpose of the article is to analyze the foreign trade in services at the regional level and to identify its features.

Results. The comparative analysis of the services export dynamics was conducted in the studied regions for the period from 1996 to 2018: the periods of growth, reduction, peak values were identified, the leader - Odessa region was determined. At the same time, it is emphasized that due to the decrease in the indicator in Odessa region and the growth in the Mykolaiv region, the gap between them narrowed significantly for the period from 2012. The dynamics of the services import volume in the economy of the studied regions has been analyzed. Determination of the leader - Odessa region was done, the trends of dynamics for the studied period are considered. The dynamics calculation of the foreign trade balance in services in the Mykolayiv region is given. The calculation of the chain gains index of the services foreign trade balance in the Mykolaiv region is given, which indicates a considerable amplitude of fluctuations and reduction from 2014 to 2016.

Results. The foreign trade balance in services in the studied areas was calculated and analyzed: the Odessa region was the leader before 2010. After in accordance with the services export dynamics in Odessa and Mykolaiv regions, their convergence to the actual equalization in 2018 is observed. The positive value of the balance in all the regions for the whole study period is noteworthy. The analysis makes it possible to confirm the significant dependence of the foreign regions economic activity of the Black Sea region on the general situation in the country with divergent tendencies of indicators changes, which allows to define it as heterogeneous.

Keywords: foreign economic activity of the region, export, import, dynamics, regional foreign economic relations, foreign economic relations of the region.

JEL classification: F40; L80; P33

Вступ

Зовнішня торгівля є одним з найважливіших джерел наповнення державного бюджету України. В минулому році розвиток торговельно-економічного співробітництва України відзначився низкою проблем, ключові серед яких пов'язані із диверсифікацією геополітичних і регіональних пріоритетів української держави.

Глобалізація світових товарних ринків та економік, зростаюче значення зовнішньоекономічних і торговельних відносин, розвиток міжнародної кооперації зумовлюють дедалі тіснішу інтеграцію та взаємозалежність зовнішньої торгівлі та внутрішньої економіки. Однак критична залежність України від кон'юнктури зовнішніх ринків є одним із головних стримуючих факторів, що впливає на темпи економічного розвитку держави [1].

Аналізу зовнішньоекономічної діяльності та експортного потенціалу регіонів присвятили свої праці такі вчені як: Г. Дроздова, Ю. Козак, Н. Притула, О. Єрмакова, М. Рубіш, М. Суржиков, Г. Козлова, Е. Прушківська, Ю. Шишова, В. Лисюк, І. Циналеївська, В. Третяк, С. Тимофєєнко, Т. Мельник, О. Пирог, А. Зацепило, Н. Павленчик, О. Процевят,

Р. Скриньковський, Л. Гарасим тощо. Разом з тим варто дослідити динаміку обсягів експортно-імпортних операцій областей Причорноморського регіону, їх географічну та товарну структуру, відносні показники зовнішньоторговельної діяльності.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження здійснення зовнішньоекономічної торгівлі послугами на регіональному рівні та виявлення її особливостей. Досягнення поставленої мети визначило перелік необхідних для розв'язку завдань:

- дослідження динаміки змін зовнішньої торгівлі послугами в економіці областей Південного економічного регіону;
- дослідження товарної та географічної структури здійснення зовнішньоекономічної торгівлі послугами в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Чим більше частка послуг в зовнішньоекономічній діяльності країни або окремого її регіону, тим більш економічно розвинутим і перспективним він вважається. Тому дослідження особливостей зовнішньоекономічної торгівлі послугами на рівні окремого регіону є достатньо актуальним завданням з точки зору планування подальшого соціального розвитку регіону.

Скористаємося офіційною статистичною інформацією та розглянемо обсяги торгівлі послугами досліджуваних регіонів за ряд останніх років. Вихідна інформація наведена в табл. 1 [2-5].

Таблиця 1. Обсяги експорту послуг в економіці Миколаївської, Одеської та Херсонської областей в 1996-2018 рр., млн дол.

Рік	Миколаївська область	Херсонська область	Одеська область
1996	29,4	13,9	332,3
1999	47,7	14,2	422,8
2002	94,5	18,2	499,1
2005	121,8	57,9	830,5
2008	200,0	81,3	1548,7
2010	336,8	45,4	1163,1
2011	466,6	40,9	1161,7
2012	513,0	36,9	1215,1
2013	621,0	41,3	1178,3
2014	471,0	37,2	1020,6
2015	445,6	26,3	896,9
2016	426,6	31,8	785,6
2017	456,1	31,7	778,5
2018	498,5	30,6	733,1

Найменші обсяги експорту послуг мала Херсонська область: з 1996 до 2018 року вони зросли з 13,9 до 30,6 млн дол. В 1996 році в Миколаївській області обсяги експорту послуг становили не набагато більше, ніж в Херсонській – 29,4 млн дол., натомість до 2018 року цей показник виріс до 498,5 млн дол і став порівняним із лідером - Одеською областю. В Одеській області від самого початку обсяги експорту послуг були досить значними – 332,3 млн дол. Максимум обсягу експорту послуг області було досягнуто 2008 року – 1548,7 млн дол., далі відбувся спад експорту послуг до 733,1 млн дол. Графічно обсяги експорту послуг зображено на рис. 1.

З рис. 1 особливо помітно лідерство Одеської області та різке зростання експорту послуг в Одеській області в 2003-2008 роках. Далі вже йде спад експорту послуг по цій області. Стабільно низьким є експорт послуг в Херсонській області. Цікава ситуація в Миколаївській області: експорт послуг почав різко зростати в 2010 році, досяг максимуму в 2013 році, дещо знизився до 2016 року, але останні два роки спостерігається досить помітний ріст експорту послуг в економіці області.

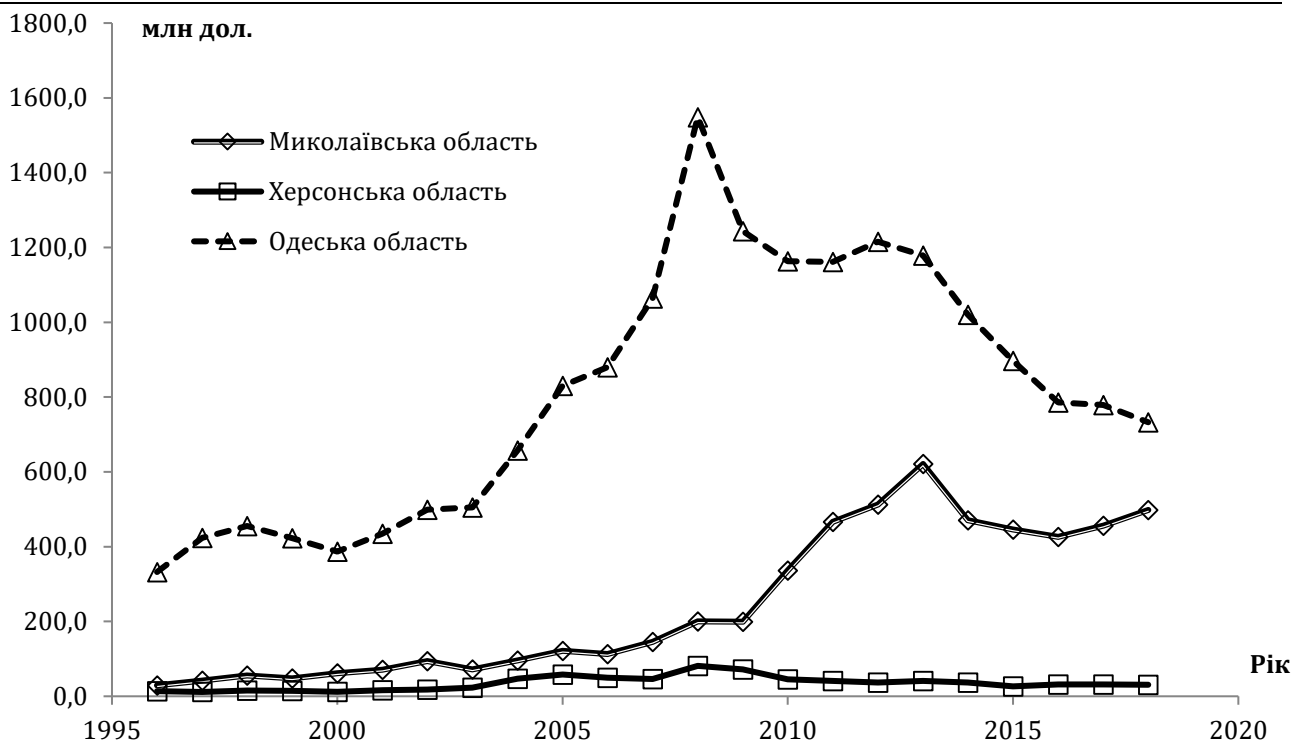

Рис. 1. Динаміка обсягу експорту послуг в досліджуваних областях в 1996-2018 рр.

Дослідимо аналогічні показники імпорту послуг. Слід зазначити, що у всіх трьох областях динаміка імпорту послуг є позитивною. Найменші обсяги імпорту послуг – в Херсонській області, вони зросли з 1,2 до 11,1 млн дол. за весь період. В Миколаївській області обсяги імпорту послуг збільшилися з 11,6 до 25,3 млн дол.

Таблиця 2. Обсяги імпорту послуг в економіці Миколаївської, Одеської та Херсонської областей в 1996-2018 рр., млн дол.

Рік	Миколаївська область	Херсонська область	Одеська область
1996	11,6	1,2	64,1
1999	10,7	0,2	38,6
2002	28,4	0,5	35,4
2005	37,1	6,5	124,3
2008	46,5	6,2	242,1
2010	59,3	2,5	201,1
2011	77,0	3,7	200,3
2012	86,2	5,8	255,4
2013	78,2	5	268,6
2014	53,2	4,8	217,5
2015	51,4	8,1	132,5
2016	57,7	5,2	134,4
2017	33,5	9,4	192,5
2018	25,3	11,1	215,6

Але найбільшими були обсяги імпорту послуг в Одеській області, з 1996 по 2018 роки вони зросли з 64,1 до 215,6 млн дол. Графічно обсяги імпорту послуг в цих трьох областях зображено на рис. 2. Знову ж маємо багатократне переважання показників по Одеській області (крім 1998-2003 рр.). Ями можемо побачити, з 2003 року відбулося різке збільшення імпорту послуг в Одеській області до максимум в 242,1 млн дол. 2008 року і наступного максимуму в 268,6 млн дол. 2013 року. В Херсонській області імпорт послуг залишався стабільно низьким і не перевищив 12 млн дол. В Миколаївській області в цілому була позитивна динаміка імпорту послуг, максимум було досягнуто 2012 року на рівні 86,2 млн дол., далі відбувалося зниження імпорту послуг.

Рис. 2. Динаміка обсягів імпорту послуг в Миколаївській, Херсонській та Одеській областях в 1996-2018 рр.

Розрахуємо сальдо від зовнішньої торгівлі послугами по цим областям: табл. 3. У всіх трьох областях сальдо зовнішньої торгівлі послугами є позитивним за весь період. Найменшим сальдо було в Херсонській області, воно зросло лише з 12,7 до 19,5 млн дол. Найбільше сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Одеській області, воно зросло з 268,2 до 517,5 млн дол., досягши максимуму в 1306,6 млн дол. 2008 року.

Таблиця 3. Сальдо зовнішньої торгівлі послугами в економіці Миколаївської, Одеської та Херсонської області в 1996-2018 рр., млн дол.

Рік	Миколаївська область	Херсонська область	Одеська область
1996	17,7	12,7	268,2
1999	37,0	14,0	384,2
2002	66,1	17,7	463,7
2005	84,7	51,4	706,2
2008	153,5	75,1	1306,6
2010	277,4	42,9	962,1
2011	389,6	37,2	961,3
2012	426,8	31,1	959,7
2013	542,8	36,3	909,7
2014	417,8	32,4	803,1
2015	394,2	18,2	764,5
2016	368,9	26,6	651,2
2017	422,7	22,3	586,0
2018	473,2	19,5	517,5

Найкращою є динаміка сальдо зовнішньоекономічної торгівлі послугами в Миколаївській області, сальдо зросло з 17,7 до 473,2 млн дол. і майже досягло показника Одеської області. Динаміка показника зображена на рис. 3.

Розпочавшись з дуже хороших позицій поступово сальдо зовнішньої торгівлі послугами Одеської області спочатку досягло різкого максимуму 2008 року, потім стало різко спадати. Сальдо зовнішньої торгівлі послугами Херсонської області є стабільно невисоким і не перевищує 75,1 млн дол., а останнім часом взагалі знизилось до 19,5 млн дол. Натомість, сальдо зовнішньої торгівлі послугами Миколаївської області проілюструвало хорошу динаміку, особливо після 2008 року і залишається стабільно високим, незважаючи на деяке зниження в 2014-2016 році.

Дослідимо динаміку міжнародної торгівлі послугами окремо для Миколаївської області. Розрахуємо показники динаміки сальдо зовнішньої торгівлі послугами за базисною та ланцюговою системами (табл. 4).

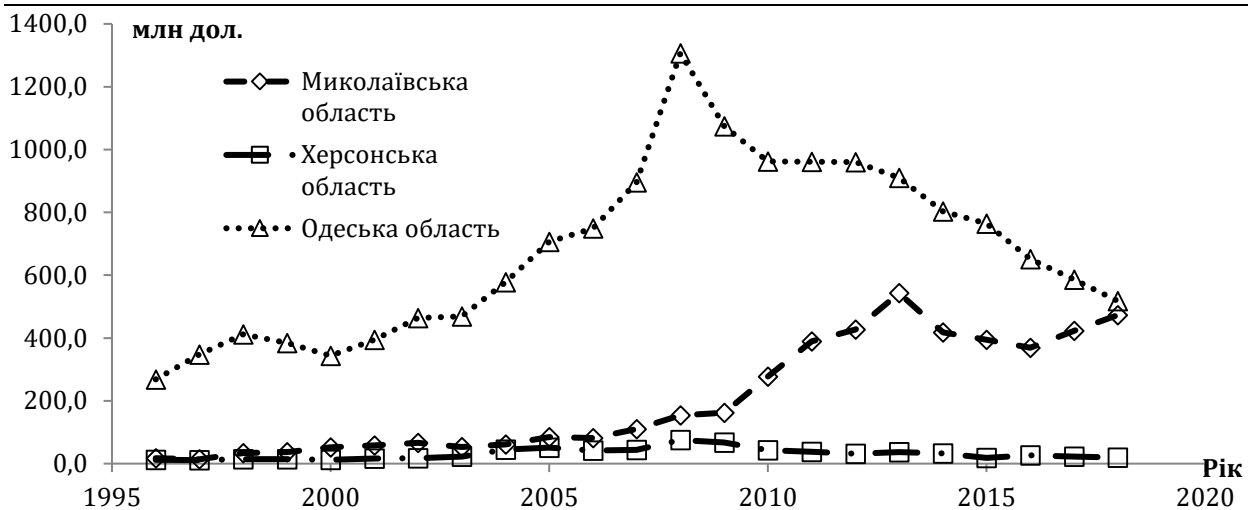

Рис. 3. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській, Херсонській та Одеській областях в 1996-2018 рр.

Таблиця 4. Розрахунок показників динаміки сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській області в 1996-2018 рр.

Рік	Рівень ряду, у	Абсолютний приріст		Темп росту, %		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту
		Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	
1996	17,7	-	-	-	-	-	-	-
1999	37,0	3,4	19,3	110,06	209,20	10,06	109,20	0,336
2002	66,1	7,8	48,4	113,43	373,72	13,43	273,72	0,583
2005	84,7	23,4	67,0	138,14	478,26	38,14	378,26	0,613
2008	153,5	43,8	135,8	139,88	867,38	39,88	767,38	1,098
2010	277,4	114,9	259,7	170,74	1567,46	70,74	1467,46	1,625
2011	389,6	112,2	371,9	140,43	2201,15	40,43	2101,15	2,774
2012	426,8	37,2	409,1	109,54	2411,19	9,54	2311,19	3,896
2013	542,8	116,0	525,1	127,18	3066,67	27,18	2966,67	4,268
2014	417,8	-125,0	400,1	76,97	2360,53	-23,03	2260,53	5,428
2015	394,2	-23,6	376,5	94,35	2227,09	-5,65	2127,09	4,178
2016	368,9	-25,3	351,2	93,57	2083,96	-6,43	1983,96	3,942
2017	422,7	53,8	405,0	114,59	2388,03	14,59	2288,03	3,689
2018	473,2	50,5	455,5	111,95	2673,36	11,95	2573,36	4,227

В цілому сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській області зросло в 1996-2018 роках на 455,5 млн дол. або на 2573,36% (в 26,7336 рази). Найбільше значення показника спостерігалось в 2013 році – 542,8 млн дол. Максимальне абсолютне зростання спостерігалось в 2013 році – на 116,0 млн дол., а найбільше зниження – наступного 2014 року – на 125 млн дол.

Абсолютні ланцюгові прирости зовнішньоторговельного сальдо послугами зображені на рис. 4.

Аналіз проведених розрахунків показав, що в останні 10 років абсолютні прирости сальдо зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській області демонстрували значні коливання, амплітуда яких зростала.

Висновки та перспективи подальших розвідок

На основі проведеного дослідження можна представити загальну характеристику діяльності трьох областей Причорноморського району за параметрами зовнішньоторговельної діяльності послуг. Виразеним лідером за експортом послуг була

Одеська область до 2008 року, після чого спостерігається відчутний постійний спад, до 47,4% у 2018 р. Відносно імпорту спостерігається подібна тенденція: стабільне зростання до 2008 року із піком в обсязі 242,1 млн дол. змінилося період нестабільності: скорочення з 2008 р. по 2009 р., зростання до 2013 року, різкий спад до 2015 року, незмінне становище на протязі 2016 р. і відчутне зростання до 2018 року. В сукупному результаті Одеська обл. за період з 2008 по 2018 рік повністю втратила свої лідерські позиції за показником сальдо зовнішньоторговельної діяльності в розрізі послуг.

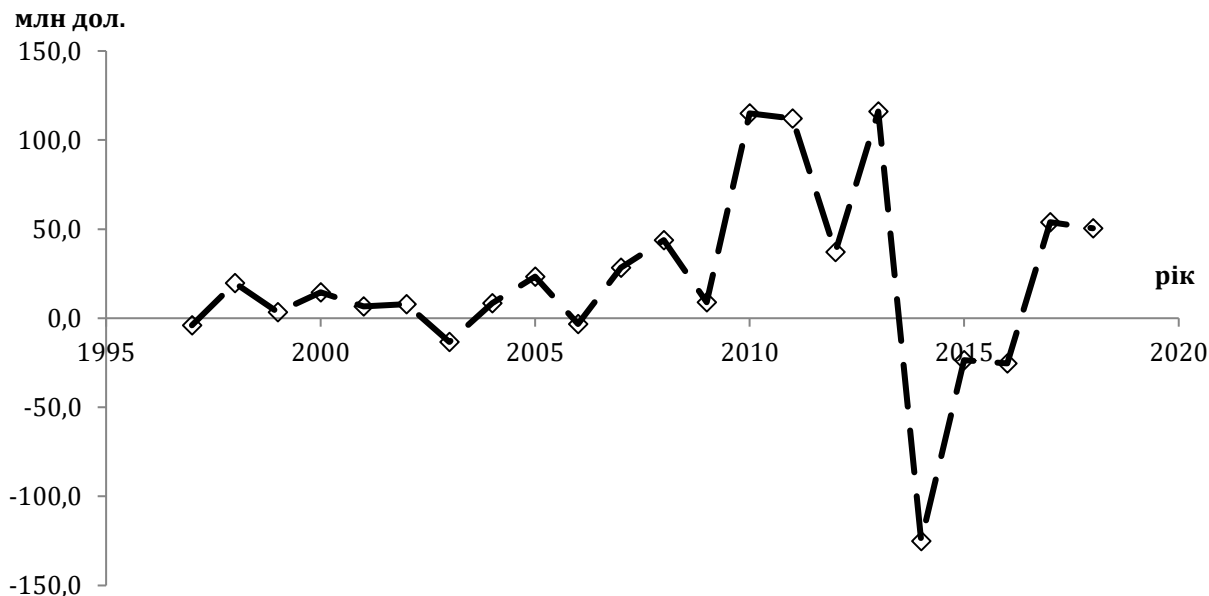

Рис. 4. Показники ланцюгових приростів зовнішньоторговельного сальдо послугами в 1997-2018 рр. в Миколаївській області

Тенденції динаміки показників зовнішньої торгівлі послугами в Миколаївській області відчутно різняться від Одеської. Стабільне поступове зростання до 2008 року експорту послуг змінилося більш жваво тенденціями до 2013 року, після чого спостерігався відчутний спад до 2015 і фактичної закріплення на цьому рівні до 2018 року. Динаміка імпорту послуг даної області подібна до 2016 року з аналогічними коливаннями як і за експортом. Але з 2016 р. спостерігається відчутне скорочення до параметрів років передуючих 2008 р. В результаті поєднання тенденцій експорту та імпорту послуг Миколаївської області спостерігається позитивна, тенденція зростання сальдо, яка призвела до фактичного зближення із попереднім лідером - Одеською областю.

Найнижчими показниками як експорту, так і імпорту послуг характеризується Херсонська область, що дозволяє визначити її як най неактивнішу із розглянутих, що відображає значне недовикористання її зовнішньоекономічного потенціалу.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати про відчутну залежність зовнішньоекономічної діяльності областей Причорноморського району від загальної ситуації в країні з різнонаправленими тенденціями змін показників, що дозволяє визначити її як неоднорідну за складовими.

Список літератури

1. Лагодієнко В. В. Підвищення ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності за допомогою впровадження концепції маркетингу. *Бізнес-Навігатор*. 2014. №1(33). С. 237–243.
2. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>

3. Головне управління статистики у Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
4. Головне управління статистики у Херсонській області. URL: <http://ks.ukrstat.gov.ua/>
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Козлова Г. В. Региональные внешнеэкономические связи как атрибут региональной экономики. *Социально-экономические явления и процессы*. 2016. №1. С. 26–32.
7. Прушківська Е. В., Шишова Ю. В. Тенденції зовнішньоекономічної діяльності Запорізького регіону в контексті Євроінтеграції. *Економічний вісник*. 2017. №1. С. 97–107.
8. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон монографія / Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін. К.: Центр учбової літератури, 2016. 240 с.
9. Пирог О. В., Зацепило А. І. Оцінка експортного потенціалу регіонів України. *Економічний простір*. 2009. № 24. С. 144–152.
10. Дослідження складових формування експортного потенціалу промисловості на макро- та мезорівнях / Н. Ф. Павленчик, О. С. Процевят, Р. М. Скриньковський, Л. С. Гарасим. *Бізнес Інформ*. 2017. №11. С. 252–257.

Reference

1. Лагодієнко В. В. Підвищення ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності за допомогою впровадження концепції маркетингу. *Бізнес-Навігатор*. 2014. №1(33). С. 237–243.
2. Main Department of Statistics in Mykolaiv Oblast. Available at: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
3. Main Directorate of Statistics in Odesa Oblast. Available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
4. Head Office of Statistics in Kherson Oblast. Available at: <http://ks.ukrstat.gov.ua/>
5. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Kozlova, G. V. (2016). «Regional foreign economic relations as an attribute of the regional economy». *Social'no-jekonomicheskie javlenija i process*. no. 1. pp. 26–32.
7. Prushkivs`ka, E. V. and Shy`shova, Yu. V. (2017). «Trends in foreign economic activity of the Zaporizhzhia region in the context of Eurointegration». *Ekonomichny`j visny`k*. no. 1. pp. 97-107.
8. enterprise-region]. (2016). / Kozak Yu. G., Pry`tula N. V., Yermakovaet O. A. Center for Educational Literature. Kiev. Ukraine.
9. Py`rog, O. V. and Zacepy`lo, A. I. (2009). «Estimation of export potential of the regions of Ukraine». *Ekonomichny`j prostir*. no. 24. pp. 144-152.
10. «Investigation of components of the formation of the export potential of the industry on the macro- and mesorigines». (2017). Pavlenchy`k, N. F., Procevyat, O. S., Skry`n`kovs`ky`j, R. M., Garasy`m, L. S. *Biznes Inform*. no. 11. pp. 252–257.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2019 р.